

RECEIVING THE LITERARY PROSE OF GABRIELA ADAMEȘTEANU IN THE CRITICAL PRE-DECEMBER DISCOURSE

Mariana Mogoș
PhD. student, „Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: Facing the critical act Gabriela Adameșteanu is aware of the inevitability of a relationship, thus receiving throughout her career various remarks and appreciations. The voice of a literary critic is the one that is heard and which by professional authority dedicates the value of a writer and his work. Therefore, the present paper presents the critical reception of Gabriela Adameșteanu's work from the perspective of renowned critics such as Nicolae Manolescu, who is interested in identifying a Romanian formula that the author cultivates, Constantin Stănescu, who analyzes the theme of the novel, the literary formulas it approaches, the acts and the behavior of the characters, interacting with others or immersing themselves, style and language, Laurențiu Ulici, who presents a more organized and didactic vision on the work of the writer, Lucian Raicu, Cornel Moraru, Al. Piru, Mircea Iorgulescu, Nicolae Ciobanu, Mihai Dinu Gheorghiu or Eugen Simion, who investigate the narrative, varied and ingenious forms interwoven in Gabriela Adameșteanu's work.

Keywords: literary criticism, literary reception, The Same Way Every Day

Actul critic s-a născut din necesitatea ca orice întreprindere umană să fie apreciată de către cel ce o realizează (este mulțumit de rezultatul obținut) sau de un / niște tert(i), care beneficiază sau este/sunt desemnat(ți) să aprecieze produsul final obținut. În ceea ce privește literatura, primele sugestii, puncte de vedere sau principii care fundamentează critica literară au vechime încă din antichitate și le datorăm lui Platon, apoi lui Aristotel ori anonimului autor al tratatului *Despre sublim*. În spațiul românesc, critica literară este inaugurată de Titu Maiorescu și cunoaște o întreagă pleiadă de teoreticieni și practicieni remarcabili, atât în secolul trecut, cât și în perioada de după 1989 și în prezent.

După Iulian Boldea¹, critica literară este o activitate aplicată la opera literară, pe care o analizează, o comentează, o caracterizează și o valorizează mai ales sub unghi estetic. Conform aceluiași autor, „critica literară descoperă și interpretează structura operei literare, definind-o în esența ei, elucidează sensurile și semnificațiile ei, intenționalitatea și finalitatea ei originară. Totodată, critica literară integrează opera într-un sistem de relații cu alte opere, stabilind diverse condiționări, cadrul ei de referință, reconstituind-o ca pe un univers autonom.”² Nu altă opinie avea Tudor Vianu, după care „critica literară studiază operele literare cu scopul de a le caracteriza, a le lega de împrejurările lor, a le prețui și a le impune aprecierii generale după meritul lor relativ”.³ Acest proces se aplică oricărui scriitor și opere pe care a creat-o. Mențiunea se impune doar pentru că, în general, dar mai ales în anumite perioade, producția literară este mai bogată decât ar putea critica literară să evalueze. De aceea, sunt opere literare descoperite mai târziu și judecata de valoare este și ea întârziată.

În cazul Gabrielei Adameșteanu, încă de la debutul care a avut loc în paginile revistei „Luceafărul”, în anul 1971, cu un fragment din ceea ce avea să fie primul ei roman, urmat și de altele publicate în revista „România literară”, critica de întâmpinare a remarcat-o și a

1 Iulian Boldea, *Poetică și critică literară* (curs), 2008, Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

2 Ibidem, p. 2

3 Tudor Vianu, *Estetica*, București, Editura Pentru Literatură, 1968, p.237

urmărit-o ca pe un talent promițător, lucru ce nu a făcut-o să se îndepărteze de crezul său artistic: crezul artistic: „*Autenticismul interbelic* a fost singura direcție literară românească la care m-am raportat.[...] Am scris cu sentimentul unei reacții față de proza timpului care îmi suna fals. Nu am scris literatură cu ideea „să critic”, nici să strecor aluzii subversive, ci cu ideea să scriu autentic.”⁴

În fața actului critic, autoarea este conștientă de inevitabilitatea unei relații, de aceea ea a primit atât aprecierile, cât și unele remarci mai puțin favorabile, e drept foarte puține. Iată o astfel de atitudine exprimată tot în interviul menționat mai sus: „[...] mi se pare normal ca să existe cititori, profesioniști sau nu, cărora să nu le placă una sau alta din cărțile mele. Cu cât obții un succes mai mare la o carte, cu atât trebuie să te aștepți la o severitate mai mare față de cărțile ulterioare.”⁵ În același timp, scriitoarea este conștientă că destinul fiecărei cărți este determinat de felul în care este primită de public, fie că e vorba de criticul specializat, fie că e simplu cititor, consumator de literatură. Cu acesta chiar relația este cu totul specială: „Eu sunt foarte interesată de felul cum citește fiecare critic și fiecare cititor cartea. Proust a spus că fiecare lector își citește cartea lui. Deci noi ne proiectăm în fiecare carte. Cititorul, din experiența mea, pierde 25% din informația pe care tu i-o dai și chiar și cei mai perspicace, nu prind tot ce ai pus tu acolo. Dar un roman este ca un dosar de procuror, sau ca un dosar al unui spion prezentat superiorului său în care a adunat multe probe pentru a ajunge la o concluzie care nu se poate spune în două fraze. Rămâne ca cititorul să o rezolve, dar tu, autorul, trebuie să-i dai toate argumentele ca să descopere demonstrația.”⁶ Evident că în numele cititorilor nu putem aduce alte mărturii decât faptul că tirajele cărților Gabrielei Adameșteanu s-au epuizat după fiecare nouă apariție. Dar, întrucât, probabil, au avut nevoie și au găsit și ei, la un moment dat, de unele orientări și repere care le-au fost oferite de studiile critice. Vocea unui critic literar este cea care se aude și care prin autoritatea profesională consacră valoarea unui scriitor și a operei sale.

Neputând ignora faptul istoric, o referire la receptarea critică a unei prestații artistice trebuie să aibă în vedere momentul care a schimbat traiectoria întregii noastre societăți: decembrie 1989. Între cele două perioade există un dezechilibru cantitativ, motivat, pe de o parte, de oferta, mai redusă, a autoarei aflată la începuturile carierei sale, iar pe de altă parte, aproape imposibilă, în vechiul regim, penetrare în spațiul cultural, în speță literar, al Europei și nu numai. Cea mai rapidă reacție a unui critic literar, care făcea, la acea vreme, ceea ce se numește *critică de întâmpinare*, a fost a lui Nicolae Manolescu. Acesta se pronunța, în 1975, la puțin timp după apariția primului roman al Gabrielei Adameșteanu – *Drumul egal al fiecărei zile*.

Ce-l interesează pe critic este identificarea unei formule românești pe care o cultivă autoarea și în acest fel cartea este considerată „un roman” ce „nu are deloc tonul duos-nostalgic al jurnalelor intime și nici excesul de «lirism» pe care-l întâlnim adesea în proza tinerelelor scriitoare. Din contra, o analiză rece, aproape crudă, o obiectivitate aș zice medicală: fără să fie poetizant, romanul nu este nici sumbru, nici amar, ci pur și simplu exact și meticolos în observație.”⁷ Criticul identifică „evenimentele” care „trezesc din amorțeală conștiința eroinei: [...]emoțiile, reflecțiile, analizele personajului-narator”⁸, a cărui memorie „se încarcă de tot trecutul și retrospectiva ei reprezintă un fel de încercare disperată de a justifica existența celorlalți”, care „...în moduri diferite, și-au irosit viața”⁹. De aici motivarea

4 Iulian Cătălui, *Interviu cu scriitoarea Gabriela Adameșteanu*, revista ASTRA, nr. 1-2, 2012

5 Idem

6 Idem

7 Nicolae Manolescu, *Tineri romancieri: Gabriela Adameșteanu și Constantin Novac*, în *România literară*, 6 noiembrie 1975

8 Idem

9 Idem

obsesiei eroinei de a nu împărtăși același destin, fără a putea să descifreze dilema ce-i traversează copilăria și adolescența, provocând o adevărată criză: „ce are importanță: demnitatea intactă (până la sfârșit a unui om care a respins compromisul – n.n.) sau firea tranzacțională (a altuia – n.n.) care a câștigat,...dar cu prețul a nenumărate umilințe?”¹⁰ Pe baza acestor constatări, criticul identifică tema romanului. „Virtual problematic, romanul exprimă mai bine sensibilitatea decât ideile”¹¹ Nu lipsesc nici considerațiile asupra stilului: „Stilul cărții e rapid...orice elan afectiv părănd a fi retezat conștient [...] Se cuvine semnalată și concizia: lipsit de «povestire», laconic, alcătuit din scurte scene...într-un montaj inteligent.”¹² În baza acestor elemente de conținut și stil, alături de alte câteva observații, la fel de pertinente, în finalul analizei prozei de debut a Gabrielei Adameșteanu, Nicolae Manolescu conchidea: „Romanul cu care debutează Gabriela Adameșteanu înseamnă mai mult decât o simplă promisiune: e scris cu incontestabil talent și originalitate.”¹³

La distanță de câțiva ani (1978), s-au exprimat asupra reușitei românești a Gabrielei Adameșteanu și alți critici, aparținând aceleiași generații cu scriitoarea. Astfel, Constantin Stănescu în al său *Jurnal de lectură* acordă un spațiu comentării romanului *Drumul egal al fiecărei zile*. Cercetarea sa este mai complexă. Criticul atinge mai multe obiective în demersul său, cum ar fi: tematica romanului, formulele literare de care se apropie, actele și comportamentul personajelor, interacționând cu cei din jur sau plonjând în sine, stilul și limbajul. Autorul materialului o observă pe eroina principală, totodată personaj-narator, pendulând între două posibilități existențiale: să rămână legată de mediul din care provine, cenușiu și monoton, parcurgând același „drum egal al fiecărei zile”, sau să evadeze și să țintească mai sus, indiferent cât și ce ar trebui să suporte, sau cum spune criticul: „...avem de-a face...cu romanul unei mari aspirații căreia provincia nu-i oferă șanse de realizare.”¹⁴

Eroina vrea să-i ofere post-mortem unui unchi, extrem de inteligent, recunoașterea binemeritată: „Deși nu are chiar un mandat de executor testamentar, ...va proceda ca și când ...ar face posibilă o reabilitare sau o glorie postumă. În realitate, însă, este vorba de un mijloc și nu despre un scop: mijlocul de a intra, forțând cu timiditate reală, dar și precauție calculată, în lumea refuzată unchiului.”¹⁵ Dar o dată ce a atins apogeul aspirațiilor sale adolescente, se mulțumește ea cu atât? se întreabă, retoric criticul, concluzionând: „Însă e îndoielnic dacă mijloacele puse în joc, pentru o asemenea dificilă victorie i-au lăsat intacte resursele puterii de a trăi cu adevărat liber și nestâjenit. Experiența la care s-a supus, a constrângerii și a umilinței voluntare, s-ar putea să-i fi lăsat urme mai adânci decât ar fi dispusă a recunoaște[...]. Paralizia resurselor reprimite, a celor stânjenitoare în executarea programului de ascensiune, poate constitui, abia de aici încolo, o nouă dramă a personajului.”¹⁶ Că este valabilă o astfel de ipoteză, o confirmă criticul selectând o frază ce surprinde prin nota de lirism, cu atenție cenzurat de prozatoare: „...prin fereastra deschisă spre întunericul brăzdat de lumină, am să recunosc brusc, cu uimire, vuietul nesfârșit, vuietul de mare al orașului. Dincolo de ziduri, dincolo de ochii mei închiși am s-aud pentru prima oară, uluită, respirația lentă a apelor, a străzilor forfotind de noapte.”¹⁷ Personajul feminin al romanului, Letiția Branea, îl cucerește pe autorul studiului pentru că „trădează o conformație ce o apropie de rasa «cuceritorilor» inteligenți, a parveniților superiori, capabili să desfășoare pentru a-și atinge ținta un program complicat. [...]Căci noutatea acestui interesant roman,

10Idem

11Idem

12Idem

13Idem

14 C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, Editura Cartea Românească, București, 1978, pp.159-163

15 Idem

16 C. Stănescu, *op. cit.*, p.160

17 Gabriela Adameșteanu, *Drumul egal al fiecărei zile*, apud C. Stănescu, lucr. cit., p. 161

construit pe o situație cu adevărat banală, constă în strecurarea într-un subiect la îndemâna oricui a unui program subtil de amortizare a sensibilității.”¹⁸ C. Stănescu propune o cheie dublă de lectură: în text „este vorba de un întreg maraton al parvenirii...În acest sens, romanul este obișnuit în linia lui generală, dar pe atât de insolit prin ceea ce am putea socoti drept subtextul său.”¹⁹ În descendența prozei analitice a lui Camil Petrescu, criticul descoperă tehnica „experienței” sau „feliei de viață”, o configurare a temei emancipării (care la alți analiști poate genera un Bildungsroman). Cât privește construcția epică și stilul, C. Stănescu reține și el că „epicul este monoton. Romanul nu cultivă revărsările lirice [...],„exploziile” sunt interzise și se poate vorbi de o valorificare lucidă a unei sentimentalități reprimată...Mi se pare că autoarea...a reflectat asupra oportunității (sau nu – n.n.) patetismului literar.”²⁰ Adăugând naturalețea și inteligența artistică, concluzia criticului este, pe cât de succintă, pe atât de elocventă: „(Romanul) ne relevă un nou prozator înzestrat, foarte promițător.”²¹

Mai organizată și mai didactică viziunea lui Laurențiu Ulici asupra aceluiași roman de debut al Gabrielei Adameșteanu. Mai întâi, stabilește limitele temporale aproximative în care se întâmplă evenimentele analizate în roman: patru ani din viața eroinei, Letiția Branea, ultimii doi ani de liceu și primii doi ani de facultate. Perioada este suficientă pentru ca personajul să înțeleagă imperioasa necesitate de a se desprinde din existența banală a unei familii cvasiobișnuite într-un oraș de provincie, smulgându-se din mediocritatea eșecului, pentru a triumfa ca învingătoare a destinului: „Nespectaculos în sine, aș zice chiar de o perfectă banalitate, episodul biografic povestit de Letiția devine interesant prin intensitatea trăirii câtorva obsesii, prin afectarea problematizării, într-un cuvânt, prin subiectivitate.”²² Laurențiu Ulici vorbește despre o compoziție binară a scriiturii, sudată prin prezența în ambele a eroinei. Aceasta se confruntă cu două imagini obsedante: una stând sub semnul eșecului (configurat de unchiul Ion, evocat post-mortem), de care este decisă să se rupă, pe de o parte, și, pe de altă parte, fiind imaginea succesului (întruchipat de Petru Arcan), „simetric opusă celeilalte și într-o permanentă raportare la ea...povestea studentei lasă să se vadă o intenție de analiză comparată a două destine individuale, consecință a obsesiilor ce disturbă liniștea naratoarei.”²³

Criticul remarcă, în mod ciudat, că cele două existențe nu sunt atât de clar distanțate, ci „existența lui Arcan e la fel de monotonă ca a unchiului Ion, la fel de închisă în cercul repetițiilor, dând, la fel, impresia și sentimentul *drumului egal al fiecărei zile*.”²⁴ Sintetizând, criticul are o concluzie obiectiv-apreciativă: „Interesant, așadar, prin idee, prin temă – nu îndeajuns de de exploatare epic – romanul cu care debutează Gabriela Adameșteanu anunță un prozator veritabil din categoria „subiectivilor”, ce ne va oferi frumoase surprize dacă va știsa găsească în confesiune măsura justă între memorie-biografism și imaginație-construcție.”²⁵ Următorul critic interesat de proza de debut a Gabrielei Adameșteanu a fost Mircea Iorgulescu, din generația scriitoarei. În mod mai original, criticul începe cu o concluzie apreciativă: „Deși prozele publicate...în revistele literare vedeau un talent proaspăt și original, o imagine mai exactă a posibilităților ei a dat abia romanul *Drumul egal al fiecărei zile*, volum de debut, însă de o maturitate incontestabilă.”²⁶ „Având o funcție justificativă, rememorările eroinei sunt pronunțat „critice” și lipsite de sentimentalism[...] Un stil al conciziunii sugestive caracterizează acest roman.Subtilă și viguroasă, arta narativă a

18 C. Stănescu, *op. cit.*, p.160

19 Ibidem, p.162

20 Idem

21 Ibidem, p.163

22 Laurențiu Ulici, *Prima verba*, București, Editura Albatros, 1978, p. 16

23 Laurențiu Ulici, *op. cit.* 17

24 Ibidem., p.16

25 Idem

26 Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, Editura Eminescu, 1978. p. 175

Gabrielei Adameșteanu se bizuie pe nuanțarea intensivă și pe căutarea imaginilor exemplare.”²⁷

După receptarea pozitivă a romanului de debut, în timp ce critica literară îi preciza virtuțile, Gabriela Adameșteanu oferea publicului cititor un volum de proză scurtă – Dăruiește-ți o zi de vacanță– apărut în anul 1979. Printre primii care-l semnalează a fost Lucian Raicu, în lucrarea sa „Printre contemporani”. Criticul remarcă „proza marcat austeră”, dar care „acoperă și descoperă în același timp fondul ei mai adânc [...] un fond agitat de trăiri vii și de puternice impulsuri nervoase, încordat până la crispare, gata oricând de exteriorizări incisive, chiar dacă-și impune să le stăvilească.”²⁸ Pentru critic, acest dezacord are consecințe în planul stilistic: „Efectul acestei stări conflictuale, țesute din avansuri și inhibiții, din apatii și sarcasm, din cedări și accente virulente, din somnolențe și ascuțimi de condei surprinzătoare (dihotomii ce vor caracteriza – anticipăm – tot scrisul prozatoarei – n.n.), este, înainte de toate, unul de ordin stilistic, un ritm propriu al frazei, care nu e numai ritm (numit de critic în același studiu „al atitudinii ascunse), al apropierii și al distanței, dar și atitudine, evaluare, verdict.”²⁹ Deși la primii pași în literatură, scriitoarea surprinde prin inteligența cu care-și cenzurează elanurile, prin înțelepciunea „deloc grăbită și deloc tentată, ca atâția alții să dea talentului ei un curs spectaculos, o inutilă aură de bogăție și abundență, obișnuita gesticulație a răsfățului personalității”³⁰ Noi am semnala severitatea cu care magistrul pare a-și lăuda discipolul, pentru a nu-i induce timpurie suficiență. Formularea sobră a aprecierilor nu diminuează meritele pe care criticul i le atribuie autoarei. Afirmațiile și concluziile se întemeiază pe analiza primelor două nuvele (pe care Lucian Raicu le consideră capitole ale unei scriituri mai dezvoltate, poate pentru că există personaje care traversează ambele structuri, deși în circumstanțe diferite și cu rol epic diferit). În urma acestui demers, criticul are justificarea exprimării altor aprecieri: „...scriitoarea deține secretul ritmurilor lente, al prelungirilor strategice care sporesc prețul plăcerii de a citi. Doza de cruzime demistificatoare e proporționată savant, potrivit uneori cerințelor și așteptărilor cititorului, alteori, dimpotrivă, procedează la necruțatoarea bruscare a comodităților de lectură.”³¹ În spațiul mai restrâns al unei proze scurte, criticul identifică mai multe teme și motive: tema „cuplului” (erotic-familial), tema inechității sociale, motivul cameleonic, motivul recuperării adevărului inițial ascuns, deformat, motivul măștii și al mistificării. Pentru a conchide în legătură cu calitatea prozei scurte a Gabrielei Adameșteanu (nu fără însă a o plasa în continuitatea romanului de debut), Lucian Raicu notează: „Gabriela Adameșteanu reține prin atenția privirii prin seriozitate profesională (nu o seriozitate mohorâtă, lipsită de har, ci una care ține strâns de firea scriitorului adevărat, capabil să pună mai presus de orice obsesia unei pagini bune, dense, definitiv așternute dacă este cu puțință, și iată că este.)”³²

Trei ani mai târziu, în 1981, prozele Gabrielei Adameșteanu (care între timp îi aduseseră autoarei mai multe premii: Premiul pentru Proză al revistei *Luceafărul*, Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România și Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române) sunt încă în atenția criticilor literari. Astfel, Cornel Moraru este interesat de proza scurtă („neîndoios analitică și psihologică”³³). După acest autor, epicul nu e esențialmente narativ, dialogul care-l întretaie este rar și „sec, tern, vindicativ.”³⁴ De fapt, această proză „are

27 Ibidem, p. 176

28 Lucian Raicu, Spațiul cotidian, în vol. *Printre contemporani*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 52

29 Idem

30 Idem

31 Lucian Raicu, op.cit., p.54

32 Ibidem. , p. 56

33 Cornel Moraru, „Tandrețe și neliniște”, în vol. *Semnele realului*, București, Editura Eminescu, 1981, p. 175

34 Cornel Moraru, op.cit., p.175

personaje puține. Aproape că poate fi redusă la un singur personaj.”³⁵ Pe cale de consecință, reducția continuă, identificând „un (aproape – n.n.) singur monolog.”³⁶ În maniera dihotomică în care creiona Lucian Raicu tipologia personajului Gabrielei Adameșteanu, Cornel Moraru îl plasează între „tandrețe și neliniște”³⁷, pe care nu le poate nici disimula, nici ascunde. Cele două stări sunt percepute de ambele personaje care alcătuiesc cuplul colegial Onițoiu-Petrina, dar în manieră diferită. Bărbatul o descoperă „într-un moment de discontinuitate”³⁸, fiindcă va descoperi că „viața însăși, până atunci atât de liniștită și normală”³⁹ devine dintr-o dată „mai amenințătoare” sub spectrul morții. Petrina este vizitată de neliniște ca o consecință a singurătății ce o face să accepte cu încredere și naivitate „o plimbare scurtă după orele de serviciu” cu mai vârstnicul ei coleg. Criticul menționează că „neliniștea nu e o simplă fixație sau dilemă a personajului[...] am localiza-o mai degrabă în senzație decât în conștiință, în viață decât în moarte. Autoarea se ferește pe cât poate de sloganul morții. Confesiunea și amintirea nu părăsesc nici o clipă cadrul cotidian concret, oricât de banal [...] Numai ritmul relatării iese din obișnuit și normal, fiindcă analiza se substituie descripției.”⁴⁰ Lasând să se întrevadă percepția diferită a două planuri existențiale – lumea comună, cotidianul în imperceptibilă sau insesizabilă schimbare și *sinele* lăuntric – din prima nuvelă a volumului, constată intensitatea cu care se conturează acestea în cazul personajului – Cristian Pătrașcu – din nuvela eponimă: „În contrast cu lentoarea exterioară a celui care se lasă parcă dus de curgerea imperceptibilă a vieții cotidiene, lăuntric izbucnește brusc insatisfacția. Nemulțumirea de sine se transformă uneori în revoltă...o revoltă din neliniște și neputință [...]. Vine apoi marea neliniște, spaima de eșecul ultim (ratarea în viață).”⁴¹ Ultima proză a volumului are drept titlu motivul central al întregii cărți: *Neliniștea*, generată, de această dată de o „spaimă concretă, un frison al singurătății și al bolii.”⁴²

Mai constatăm, citind analiza lui Cornel Moraru, o deosebire între personajele celor trei texte care alcătuiesc volumul din 1979. Onițoiu e linear, chiar dacă are unele răbufniri de demnitate, acestea sunt sufocate de meschinăria care-l roade ca o rugină, încet dar sigur. El nu are sau ratează șansa de a seschimba. Personajele din celelalte nuvele evoluează în același registru al stagnării, dar la un moment dat par a-și găsi un suport sau un instrument al salvării. Astfel, Pătrașcu descoperă abia în final „eroarea esențială [...]”. Se regăsește în starea „minunată” de indiferență față de o lume indiferentă. se bucură de tandrețea luminii, a unei zile libere și însorite. Își dăruie singur o zi de vacanță.”⁴³ Cât privește personajul feminin din ultima nuvelă, Marta, și aceasta se liniștește numai la gândul că nu e de fapt singură. „Pe ea o copleșește cel mai mult tandrețea lumii obiectelor, a camerei acum « împlânzite ». Totul – sufletul, lucrurile – își dezvăluie un contur nou, mai proaspăt.”⁴⁴ Criticul consideră că prozele Gabrielei Adameșteanu sunt „concluse, sobre și veridice (brutale chiar).”⁴⁵

Al. Piru consideră că este momentul să se pronunțe, de asemenea, asupra unui roman care cucerise deja publicul și întrunise sufragiile specialiștilor. Critic reputat el însuși, Al. Piru va fi încântat de romanul cu care debutase Gabriela Adameșteanu: „Avem de-a face cu o prozatoare din stirpea Hortensiei Papadat Bengescu, cultivând, deocamdată, rememorarea și

35 Idem

36 Idem

37 Idem

38 Cornel Moraru, *op. cit.*, p. 176

39 Idem

40 Idem

41 Cornel Moraru, *op. cit.*, p.177

42 Ibidem, p.179

43 Cornel Moraru, „Neliniște și tandrețe”, în vol. *Semnele realului*, București, Editura Eminescu, 1981, pp. 179-180

44 Ibidem, p. 180

45 Idem

analiza unor stări sufletești caracteristice adolescenței și tinereții.”⁴⁶ Criticul consideră că se află în fața formulei „jurnalului intim” (așa cum și intitulează secvența critică dedicată scriitoarei): „În puține cărți a mai fost zugrăvit cu atâta pătrundere și înțelegere sufletul unei adolescente ca în acest roman. Gabriela Adameșteanu rămâne permanent în domeniul autoanalizei [...] are un scris egal, clar, punctat din loc în loc de ironii, ca și de ingenuități jucate feminine, fără sentimentalisme, de fină observație la persoana întâi.”⁴⁷ „Verdictul” criticului e la fel de concis: *Drumul egal al fiecărei zile* e un roman remarcabil.”⁴⁸

Revenind, la distanță de câțiva ani, asupra primului roman al Gabrielei Adameșteanu, Mircea Iorgulescu adaugă alte virtuți scrierii: „cartea Gabrielei Adameșteanu răspundea unei nevoi de recuperare a vieții obișnuite... o aglomerare a detaliilor aparent nesemnificative, receptate cu lăcomia dureroasă și compensatorie a sensibilității.”⁴⁹

Cum între timp Gabriela Adameșteanu se prezentase publicului și cu un volum de proză scurtă, Mircea Iorgulescu îi acordă atenția sa. Trecând rapid în revistă firul epic al nuvelor, criticul sintetizează referitor la tematică și calitățile stilului în felul următor: „Cotidianul este investigat în adâncime, dincolo de aparența banalității se află un spațiu al monstruosului și al agresiunii, atitudinea prudent și distant reprezintă o modalitate de apărare față de necunoscutul ce ia formele inofensive ale obișnuitului [...]. Gabriela Adameșteanu stăpânește un registru narativ foarte variat, proza ei impresionează deopotrivă prin finețe și profunzime.”⁵⁰

Nicolae Ciobanu încearcă o privire comparativă între primul roman al Gabrielei Adameșteanu și primele proze scurte publicate în volum, accentul punându-l mai pregnant pe acestea din urmă, îndeosebi asupra nuvelei care și dă titlul volumului – *Dăruiește-ți o zi de vacanță*. Astfel, „În această excepțională nuvelă Gabriela Adameșteanu reia una din obsedantele teme ale prozei noastre interbelice este tema «învingătorului» prin inadaptabilitatea la pretențiile «contractului social» cu deschidere dublă: față de sine și față de mediul ambiant.”⁵¹ (Reflectând la această remarcă a criticului, constatăm că tema continuă să fie viabilă, într-o societate care clama – fals – tocmai „grija față de om”). Ingenios, constată criticul, este modul în care și construiește prozatoarea personajul: „el se află în momentul de răscruce al devenirii, în sensul că, acum, fiind la marginea prăpastiei, se decide dacă va face sau nu figură de învins iremediabil [...], sau dacă va izbuti să-și recapete libertatea, desprinzându-se de complexul celălalt, acela al mereu «învingătorului»”⁵² Interesantă, după părerea noastră, este ideea sugerată de autoare și remarcată subtil de critic a ”modelelor” vii pe care le are protagonistul, problema sa fiind una de opțiune. Dar tocmai asta apreciază Nicolae Ciobanu: „...preocuparea pentru identitatea spirituală a personajului, identitate dedusă din atenta studiere a ceea ce s-ar sputea numi fenomenul de refracție psihologică a biografiei sale cotidiene. De aici derivă extrema acuitate a narațiunii, instinctul sigur al prozatoarei de a rezista la tentațiile subtilității artificioase.”⁵³ Criticul apreciază și „îndrăzneala de a sfida efectiv prejudecata soluției optimiste și în final eroul apare eliberat de spectrul eșecului.”⁵⁴ Iar în finalul demersului său, criticul statutează: „În planul cunoașterii artistice, volumul (de nuvele – n.n.) presupune o «morală» implicită de incontestabilă

46 Al. Piru, „Jurnalul intim”, în vol. *Debuturi*, București, Editura Cartea Românească, 1981, p. 88

47 Ibidem, pp. 89-91

48 Ibid. p. 92

49 Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, Editura Eminescu, 1981, p. 120

50 Mircea Iorgulescu, op.cit., pp. 122-123

51 Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, Editura Cartea Românească, 1982, p. 275

52 Idem

53 Ibidem, p. 274

54 Nicolae Ciobanu, op. cit., p.274

actualitate; pentru eroul prozei contemporane «drama absolutului» pare că se dizolvă de la sine în avatarul derizoriu al biografiei de fiecare zi.”⁵⁵

În articolul dedicat scriitoarei Gabriela Adameșteanu din volumul „Reflexe condiționate” al criticului Mihai Dinu Gheorghiu întâlnim primele accente critice. Referindu-se la romanul de debut, „apreciat de critici și premiat de juri”⁵⁶, criticul reproșează „O biografie lipsită de evenimente spectaculoase, desfășurată linear, mecanic aproape, după cum o sugerează și titlul [...] O compoziție lipsită de complicații și surprize servind într-un fel tema sumbră a cărții, trădând însă, în același timp, o inaptitudine pentru genul proteic al romanului și o vocație, aceea a prozei scurte[...] Știm ce se întâmplă, bănuim ce i s-ar putea întâmpla, constatăm din reacțiile firești firescul personajului, deși parcă ni se pare că nu e și suficient pentru un roman. O viață care se poate povesti nu înseamnă că și trebuie povestită.”⁵⁷ Totuși, criticul va găsi și elemente pozitive pentru a ameliora severitatea judecății sale: „Figurația cărții, împărțită în meschini și generoși, se amestecă până la urmă. E vorba despre o figurație a stărilor sufletești ale protagonistei, descrierea acestora fiind principalul argument, de neignorat, al talentului autoarei.”⁵⁸ Altfel stau lucrurile când criticul se referă la al doilea volum pe care-l publică Gabriela Adameșteanu, cel de proză scurtă: „Volumul confirmă virtuțile analitice ale Gabrielei Adameșteanu, în bune pagini de atmosferă sufletească [...]. Urmărind cu meticulozitate limitele uzurii morale...autoarea completează cu o grijă sadic-analitică masochismul introspectiv al personajelor.”⁵⁹ Mai mult chiar, „cea ce-i reușește cel mai bine...e notația sugestivă a vidului interior, buna decupare a amănuntului pregnant prin care se dezvăluie proiectiv personajele, chiar dacă nu lipsesc uneori accentele patetice...”⁶⁰.

Nu se poate realiza o retrospectivă a receptării critice a opera Gabrielei Adameșteanu în perioada de dinainte de 1989, fără să reținem și opiniile lui Eugen Simion, exprimate în impresionanta cercetare critică a scriitorilor români contemporani, „de azi”. Intenția criticului a fost, pe de o parte, să exprime opinii despre fiecare apariție editorială cu care se prezentase scriitoarea în fața cititorilor, iar, pe de altă parte, să emită și o judecată de valoare integratoare, pentru a-i asigura acesteia locul cuvenit în spațiul literaturii noastre. Observațiile criticului și aprecierile sale se întemeiază pe lectura tuturor celor patru cărți pe care le scrisese Gabriela Adameșteanu: două romane și două volume de proză scurtă. Criticul încadrează într-un spectru larg proza autoarei, remarcând „cruzimea ei realistă...[...] romanele și povestirile dure, interesate de culorile terne ale cotidianului și de cronologia existențelor mediocre.”⁶¹

„Gabriela Adameșteanu are urechea fină. Cele mai bune pagini ale prozei...înregistrează cu o mare fidelitate limbajul plin de agramatisme și culoare al mahalalei postbelice[...]. Limbajul analizei este însă prea abstract, voit detașat de subtilitățile vieții sexuale. [...] *Drumul egal al fiecărei zile* este, ca roman de debut, notabil. Confirmă o prozatoare autentică în căutarea unui univers de viață inedit și a unui stil epic.”⁶² Următorul volum semnat de Gabriela Adameșteanu, unul de proză scurtă, intitulat *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979), îl interesează pe critic sub aspect tematic: „În nuvele reia câteva din teme anterioare – psihologia individului ratat, tristețea conjugalității mediocre – și încearcă altele noi, cum ar fi lupta pentru putere într-o comunitate umană restrânsă și reveriile, melancoliile

55 Ibidem, p. 276

56 Mihai Dinu Gheorghiu, „Proza sentimentelor”, în *Reflexe condiționate*, București, Editura Cartea Românească, 1983, p. 46

57 Mihai Dinu Gheorghiu, op.cit., p.46

58 Ibidem, p. 47

59 Idem

60 Ibidem, p. 49

61 Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. IV, București, Editura Cartea Românească, 1989, p. 453

62 Ibidem, p. 456

omului însingurat.”⁶³ „După aceste scrieri pregătitoare, prozatoarea publică un roman excepțional, *Dimineață pierdută*, romanul înregistrează evenimentele petrecute la sfârșitul unei ierni din anii '70, într-o lungă dimineață.”⁶⁴ Criticul reconstituie mai întâi *spațiul fizic* al cărții, trasat de „călătoria bătrânei Vica, fostă croitoreasă, spre casa uneia dintre clientele de altădată și se încheie întorcerea ei la căderea serii. Celălalt, *spațiul ficțional*, coboară la începutul secolului și, prin unele amănunte, chiar mai departe în timp.”⁶⁵ Pentru cine este interesat să descifreze temporalitatea și cronologia romanului, criticul, așa cum făcuse anterior Valeriu Cristea, le precizează succint. În al doilea rând, Eugen Simion cercetează formele narrative, variate și ingenios împletite în roman: „...sunt folosite mai multe forme epice cum ar fi monologul interior, jurnalul, multiplicarea perspectivelor asupra aceluiași personaj sau eveniment. [...] prozatoarea instalează un microfon în capul personajelor și înregistrează, fără alegere, ce trece prin mitea lor. O suită de discursuri incoerente, întretăiate de alte discursuri mai coerente, dialoguri exprimate în chip direct, cu glosul tare și dialoguri mute, în gând.”⁶⁶ „Acțiune, în sensul prozei tradiționale, nu există însă în *Dimineață pierdută*. Nu-i un conflict strâns, gradat, determinabil. E doar mișcare epică difuză, întinsă pe aproape un secol. Un roman al vârstelor, al trecerii timpului. Un roman al istoriei mari și mici văzute din două direcții.”⁶⁷ La fel de pertinentă este analiza criticului referitoare la personajele cărții, multe dintre ele memorabile. „După acest solid roman, prozatoarea revine la proza scurtă (*Vară-primăvară*, 1989). Sunt, în fapt, fragmente, studii, discursuri fără un conflict precis și fără desfășurare epică. Operă de pregătire și de virtuozitate.”⁶⁸

BIBLIOGRAPHY

- Adameșteanu, Gabriela, *Drumul egal al fiecărei zile*, apud C. Stănescu, lucr. cit.
- Boldea, Iulian, *Poetică și critică literară* (curs), 2008, Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș
- Cătălui, Iulian, *Interviu cu scriitoarea Gabriela Adameșteanu*, revista ASTRA, nr. 1-2, 2012
- Ciobanu, Nicolae, *Întâlnire cu opera*, București, Editura Cartea Românească, 1982
- Dinu Gheorghiu, Mihai, „Proza sentimentelor”, în *Reflexe condiționate*, București, Editura Cartea Românească, 1983
- Iorgulescu, Mircea, *Scriitori tineri contemporani*, București, Editura Eminescu, 1978
- Iorgulescu, Mircea, *Critică și angajare*, București, Editura Eminescu, 1981
- Manolescu, Nicolae, *Tineri romancieri: Gabriela Adameșteanu și Constantin Novac*, în *România literară*, 6 noiembrie 1975
- Moraru, Cornel, „Tandrețe și neliniște”, în vol. *Semnele realului*, București, Editura Eminescu, 1981
- Piru, Al., „Jurnalul intim”, în vol. *Debuturi*, București, Editura Cartea Românească, 1981
- Raicu, Lucian, *Spațiul cotidian*, în vol. *Printre contemporani*, Editura Cartea Românească, București, 1980
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. IV, București, Editura Cartea Românească, 1989
- Stănescu, C., *Jurnal de lectură*, Editura Cartea Românească, București, 1978
- Ulici, Laurențiu, *Prima verba*, București, Editura Albatros, 1978
- Vianu, Tudor, *Estetica*, București, Editura Pentru Literatură, 1968

63 Idem

64 Ibidem. p. 457

65 Idem

66 Eugen Simion, op. cit., p. 458

67 Ibidem, p. 459

68 Ibid., p. 463